

Oroszi Borbála

Hol találkozik a vallás, a média és a nyilvánosság?

Gondolatok a Lázár Kovács Ákos által szerkesztett *Vallás-Média-Nyilvánosság* című kötetéről

A *Vallás-Média-Nyilvánosság* című kötetet a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Karán működő Kommunikációs és Médiatudományi Intézet médiakultúrát, vallást, nyilvánosságot vizsgáló kutatócsoportja szerkesztette, Lázár Kovács Ákos vezetésével. Célja az, hogy szélesebb összefüggéseiben vizsgálja, miként van jelen a vallás a kultúrában, illetve a modern társadalmakban. Külön érdeme a 2017-ben megjelent tanulmánygyűjteménynek, hogy olyan fontos és aktuális kérdéseket elemez, mint az egyház szerepe a szekularizációs folyamatok által fellazult Európában (és szerte a világban), valamint a migrációs folyamatok, a modern média és az iszlám globálissá válásának társadalmunkra gyakorolt hatásai.

Az első szakaszban a vallással, pontosabban kifejezetten a kereszténységgel és a társadalommal kapcsolatos tágabb összefüggéseket vizsgálja Hans Joas nemzetközileg elismert vallásszociológus. Írásában az olyan fogalmi meghatározások kerülnek előtérbe, mint a szekularizáció, a spiritualitás vagy az opció. Üdítő olvasni, ahogy Joas a kereszténységről kritikai, mégis apologikus stílusban ír. Racionálisan reflektál az egyház, a hívők és a vallás által a társadalomban és az egyének életében elfoglalt pozíciókra, majd elgondolkodtató és inspiráló kérdéseket fogalmaz meg a jövőben a vallással foglalkozni kívánó társadalomkutatók számára. Ehhez az első szakaszhoz sorolom még a kötet negyedik, illetve hetedik tanulmányát is: ezekben Hidas Zoltán szociológus és Máthé-Tóth András teológus és valláskutató Joas szellemi pályájáról fogalmaz meg összefoglaló állításokat. Hidas szerint Joas műveiből az rajzolódik ki, hogy a társadalomtudományokban fellelhető újkori tudományosmenny teljes metafizikátlansága nem járható út, hiszen nem lehet figyelmen kívül hagyni annak „nem ebből a világból való” mozzanatát. Máthé-Tóth pedig vázolja Joas kontingenciafogalmának az egyénre és a társadalomra vonatkozó megközelítéseit. Bár a kötet címe azt sugallja, hogy a benne megjelent írások keresztmetszetében a vallás, a média és a nyilvánosság áll, az első szakaszba sorolható öt tanulmányban csupán a vallás és a nyilvánosság találkozik. Ezt is inkább úgy jellemezném, hogy ebből az öt tanulmányból a vallás és a társadalom elméleti tanulságairól tudhatunk meg többet.

A második szakaszban található olvasmányok a nyilvánosság társadalmi összefüggésein keresztül vizsgálják a médiát vagy a vallást – vagy egyszerre mindkettőt. Így tesz Görföl Tibor is, aki a harmadik évezred elején a kereszténység előtt álló kihívásokról ír. Abból az alapgondolatból indul ki, hogy a kereszténység olyan válaszokkal és felvilágosításokkal szolgál, amelyekről a jelenben élő átlagos egyénnek nincsenek kérdései. Ennek oka – a nyelvi kifejezőképesség elvontságán túl – a kifejezendő tartalom vitathatósága is lehet, hiszen világnézetek feszülhetnek egymásnak, amikor feltesszük a kérdést: lehet-e egy pragmatikus egyén jó keresztény úgy, hogy közben nem hisz a kenyér feltámadt testté változásában vagy a csodákban? Ezenkívül sokakban felmerül a kérdés, hogy a keresztények által továbbadott tanítás a gyakorlatban miként valósul meg, azaz hogyan oldható fel az a diszkrépancia, amikor látszólag bört prédikálnak és vizet isznak? Ezeket a kérdéseket Görföl három tematikus csomópont köré kifejtve próbálja megmagyarázni, feloldani: az első az erőszak, a második az idő, a harmadik az értelem, értelemhasználat problematikája. A következő tanulmányban szintén a vallás és a nyilvánosság összefüggései kerülnek előtérbe. P. Szilczl Dóra arra kíváncsi, hogy a vallásos gondolkodás szerepének csökkenése a modern társadalomban, illetve a szekularizáció milyen értelmező keretet jelent. Különböző területek sokféleképpen használják ezeket a gondolatokat, amelyeknek sokféle értelmezésük van. Így például a szekularizáció jelenthet elvállaltalanodást, utalhat magára a vallás felszámolásának folyamatára is, vagy tudományos fogalomként használják a vallással/vallásossággal szemben is. A szerző ezeken túl tárgyalja a vallásosság új formáit is, mint például annak *patchwork* vagy *à la carte* felfogását, illetve az újfajta fogyasztói szemlélet

által életre hozott a *Do It Yourself* vallásosságot, így a vallás költség–haszon–mérlegre téve teljesen új perspektívába kerül. A szerző bátran kezdeményezi, hogy a szekularizáció helyett a transzformációs szemlélet részesüljön előnyben, hiszen nem eltűnik, hanem átalakul a valláshoz való viszony, így ebben a megváltozott társadalmi környezetben a jelentéskonstruáló egyén szabadon válogat a rendelkezésére álló transzcendens tartalmak között. A kötetben itt jelenik meg először a média egyénre és vallásra gyakorolt hatása. A szerző rámutat arra, hogy a média egyre inkább a vallási eszmék csatornájává válik, és hatással van az egyén vallásról kapott és a vallásosságról a külvilág felé mutatott képére.

A kötetet jegyző Lázár Kovács Ákos tanulmányát is a második csoportba osztottam. Tartalma és problémafelvetése alapján összekapcsolható P. Szilczl gondolatmenetével, sőt mondhatni kiegészíti azt, például amikor a szuverén vallásfogyasztó szabadságáról vagy a kritikai vallásos észhasználatról ír. Lázár Kovács tisztázza a nyilvánosság fogalmát, elhelyezi benne az egyházi kommunikációt jelenlegi pozíciója szerint, és felhívja a figyelmet a médiarendszer sajátos működési logikájának buktatóira. Tanulmánya magában foglalja a média, a nyilvánosság és a vallásosság problémaköreit, így elégítve ki a kíváncsi olvasó érdeklődését ebben a speciális témában.

A harmadik szakaszban található tanulmányok inkább a médiát vagy a vallást helyezik a középpontba, a tágabb társadalmi összefüggésekről, a nyilvánosságról kevesebb szó esik bennük. Andok Mónika írásában az újmédia és a társadalmi nyilvánosság elméletei kerülnek előtérbe, a vallás csupán a média cselekvésalapú megközelítésének gondolataként kerül elő egy bekezdés erejéig: ő azt vizsgálja, hogyan hat az egyén hétköznapjaira, illetve a vallási kommunikációra a technológia közvetítette kommunikáció. A harmadik szakasz második szerzője, Kovács Gusztáv az ígehirdetésen levezetve egy etikai gondolatkísérletről ír. Alapvetően azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy egy-egy példabeszéden keresztül elindított gondolatmenet milyen hatást kelt a hallgatóság körében. Ebben a média érintőlegesen, mindössze egy példában jelenik meg, amikor *Az ötödik pecsét* című filmben elhangzott gondolatkísérletet vizsgálja. Mindkét tanulmány magas színvonalon megírt, érdekes olvasmány. Egyedül az okoz némi csalódást, hogy a kötet címében szereplő három tárgyszó közül csak egyet vagy kettőt tud problémaképzésében és elemzésében megjeleníteni.

Összességében a kötetben összegyűjtött írások a szakterületükön élenjáró kutatók kifejezetten magas színvonalú, izgalmas és tanulságos művei. Az olvasóban csupán amiatt lehet hiányérzet, hogy nem teljesen valósul meg az, amit a kötet első megpillantásakor magáról sugall, vagyis az, hogy a benne található tanulmányok mind magukban foglalják a vallás, a nyilvánosság és a média problematikáját, és problémaképzésük fókusza e három terület kereszttetszetében helyezkedik majd el. Ehelyett az írások többnyire a vallással és a nyilvánossággal, a vallással és a médiával foglalkoznak, és csak kisebb harmaduk tárgyalja egyszerre mindhárom témakört. (Lázár Kovács Ákos: *Vallás–Média–Nyilvánosság*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2017, 162 oldal, 2500 forint)

Oroszi Borbála 2013-ban a Miskolci Egyetem Kulturális Antropológia Intézetében, majd 2016-ban a Budapesti Corvinus Egyetem kommunikáció- és médiatudomány szakán szerzett diplomát. Jelenleg a Budapesti Corvinus Egyetem Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskolájának hallgatója. Kutatási területe: az idegenhez való viszony vizsgálata vallásos közösségekben. Email: orosziborbala@gmail.com